

کریار و هەناردەى نەوتى هەريئى کوردستان لە بەندەرى جەيهانەوه

04-04-2023

نووسەرەکان

مەحمود بابان

کورتە : هېيى داتاكان لە كانوونى دووهى 2018هوه تاوهكو شوباتى 2023، كۆى نەوتى هەناردەكرای رۆژانه بۆ ئیسرائیل 2 ملیۆن و 935 هەزار بەرمیل بووه. لەكاتێكدا لەهه مان ماوهدا، كۆى نەوتى هەناردەكرای هەريئى كوردستان بۆ یۆنان 8 ملیۆن و 409 هەزار بەرمیل نەوتى رۆژانه بووه

ههولير و بهغداد بههه ريكهوتنن بۇ ههئاردهكردنههه نهوتى ههريمى كوردستان و كهركووك له بهندهرى جهيهانهوه بۇ بازارهكانى جيهان، بهلام يهكيك له پرسهكان كه ههئديك له ههزه شيعهكان ئامازهيان بۇ كرد و دهگوتريت له دانوستاندنهكاندا باسكراوه، ههئاردهى نهوتى ههريمى كوردستان بۇ ئيسرائيل بووه، كه بهپي داتاكان له كانوونى دووهى 2018هوه تاوهكو شوباتى 2023، كۆى نهوتى ههئاردهكراوى رۇژانه بۇ ئيسرائيل 2 مليون و 935 ههزار بهرميل بووه. لهكاتيكد لهههمان ماوهدا، كۆى نهوتى ههئاردهكراوى ههريمى كوردستان بۇ يۇنان 8 مليون و 409 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه بووه.

بهه شيوهيهش لهو ماوهيهدا ولاتانى ئهورووپا بهريژهى 76% كپارى نهوتى ههريمى كوردستان بوون، بهشيوهيهك به پلهى يهكهه ئيتاليا به ريژهى 34%، بهدوايدا به پلهى دووهم يۇنان بهريژهى 20% ديت. لهكاتيكد ئيسرائيل بهريژهى 12% و چينيش بهريژهى 7% به پلهى سيههه و چوارهه نهوتى ههريمى كوردستانى كپيوه.

ئهمهش سههراى ئهه راستيهى كه فرۇشتنى نهوت [له ريگهى كۇمپانيا كههههكانى بازراگاني بوارى وزهى](#) وهك ترهفيگورا، گروپى شيتول، گروپى وزهى ميركوريا و پيتراكه دهكريت، كه ههريمى كوردستان ياخود عيراق نهوتيان پيدفرۇشيت و ئهه كۇمپانيايانه ئههه ديارى دهكهه كه دوايين ويستگهى نهوتى فرۇشراو چ ولاتيكد دهبيت.

لهلايهكى ديكهوه، ههريمى كوردستان له چارهكى چوارهى 2013هوه دهستى بههئاردهكردنى نهوت له ريگهى بهندهرى جهيهانهوه بۇ بازارهكانى جيهان كددوه، بهشيوهيهك كه به 4 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه دهستپيكدوهوه، له شوباتى 2023دا كهيشتوههته 456 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه.

ئيتستا، بهپي زانياريهه بلاوكراوهكانى نيو ريكهوتنهكه، ههولير ئيدارهى نهوتهكهى خوى دههات و كۇمپانياى سؤمؤ كارهكانى به بازاركردن و ههئاردهكردنى بۇ بازاره جيهانيهكان له ئهستؤ دهگريت. ليرههه و بهپشتنهستن به داتا فهريميهكانى كپلهه و سامانهه سروسشتيهكان و سؤمؤ له يهكهه رۇژهه ههئاردهى نهوتى ههريمى كوردستان و كهركووك له بهندهرى جهيهان بۇ بازارهكانى جيهان دهخهينهروو و فؤكهسى سهههكيش لهسهه كپاراني نهوتى ههريمى كوردستان له كانوونى دووهى 2018هوه تاوهكو شوباتى 2023 دهبيت.

ههئاردهكردنى نهوتى ههريمى كوردستان و كهركووك له بهندهرى جهيهانهوه

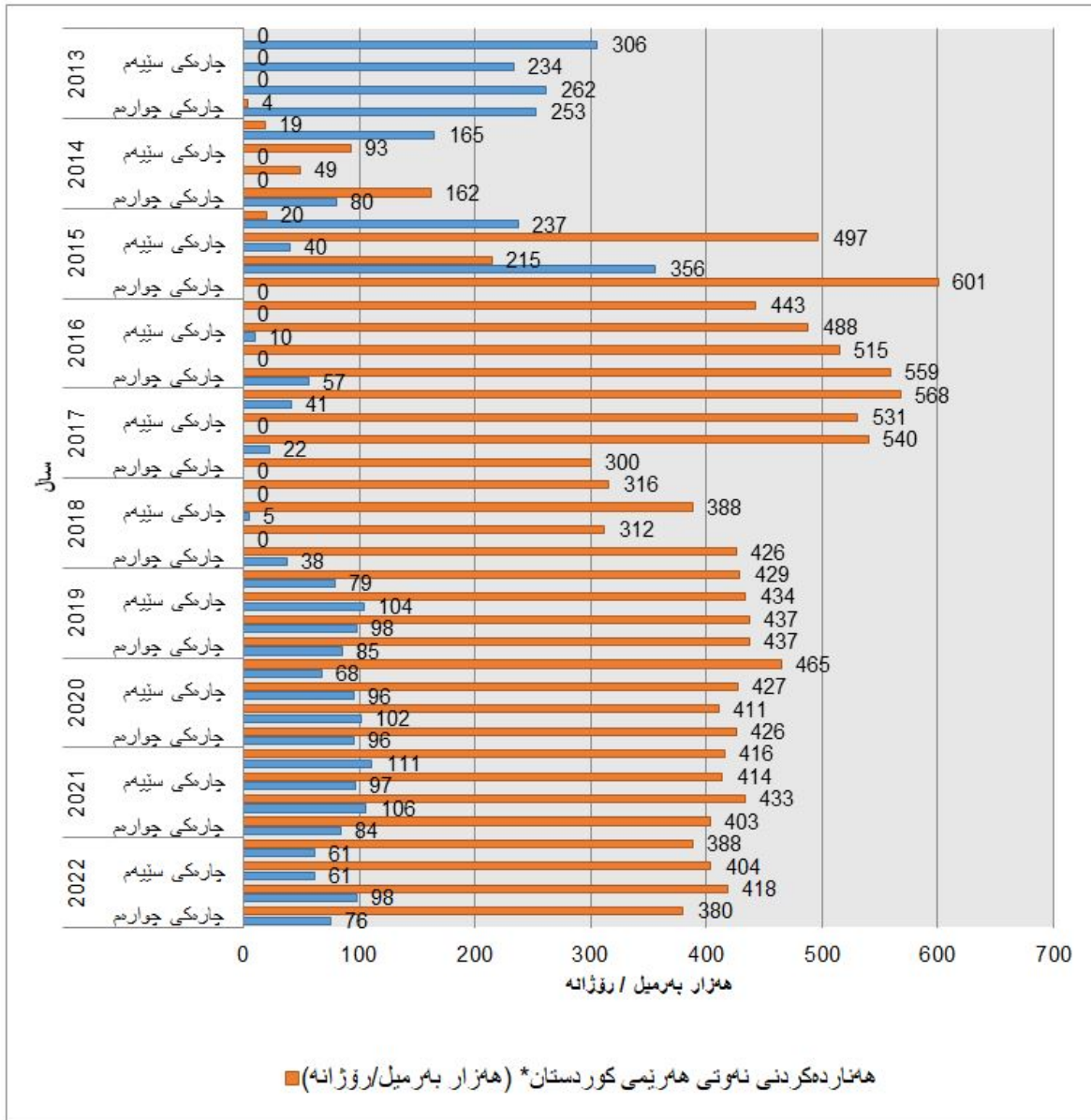
بۇرى عيراق - توركيا، كه لهسالى 1973هوه دروستكراوه، له ماوهى نيوان 2013 تائيتستا نهوتى ههريمى كوردستان گواستوههتهوه بۇ بازارهكانى جهيهان و، هاوشانى نهههش نهوتى كهركووكى گواستوههتهوه.

ههريمى كوردستان له چارهكى چوارهى 2013هوه ههئاردهى رۇژانهى بۇ بازارهكانى جيهان تهنيا 4 ههزار بهرميل بووه، بهلام پيش راگرتنى ههئاردهكردنى نهوت لهمانگى شوباتى 2023دا 456 ههزار بهرميل رۇژانه بووه.

لهماوهى پينج سالى رابردودا، بهرترين ريژهى ههئاردهكردنى نهوت له چارهكى چوارهى 2015دا بووه، كه رۇژانه كهيشتوههته 601 ههزار بهرميل. بهپيچهوانهى نهوتى ههريمى كوردستانهوه، نهوتى كهركووك لهسهههتادا له سهروو 300 ههزار بهرميل نهوتى له ريگهى بهندهرى جهيهانهوه ههئارده دهكرا، بهلام لهچارهكى چوارهى 2022دا كهمبووهتهوه بۇ 76 ههزار بهرميل نهوت له رۇژيكد، وهكو له گرافيكى يهكههدا هاتوهه.

ئيتستا، كه ههولير و بهغدا له دانوستاندن بۇ دووباره دهستپيكدنههه ههئاردهكردنههه نهوت له بهندهرى جهيهانهوه، نزيكهى 10 رۇژه ههئاردهكردن راگيراوه، چاوهروان دهكريت لهكازيرهكانى داهاتوودا دووباره ريكيكهونهوه لهسهه دهستكردنهوه به ههئاردهكردنههه 500 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه بهشيوزيكى نو، كه سؤمؤ له بازارهكاندا مامهلهى دهكات!

گرافیک 1: ھناردەى نەوتى ھەرىمى كوردستان و نەوتى كەركوك لە بەندەرى جەھان 2013 بۆ 2022

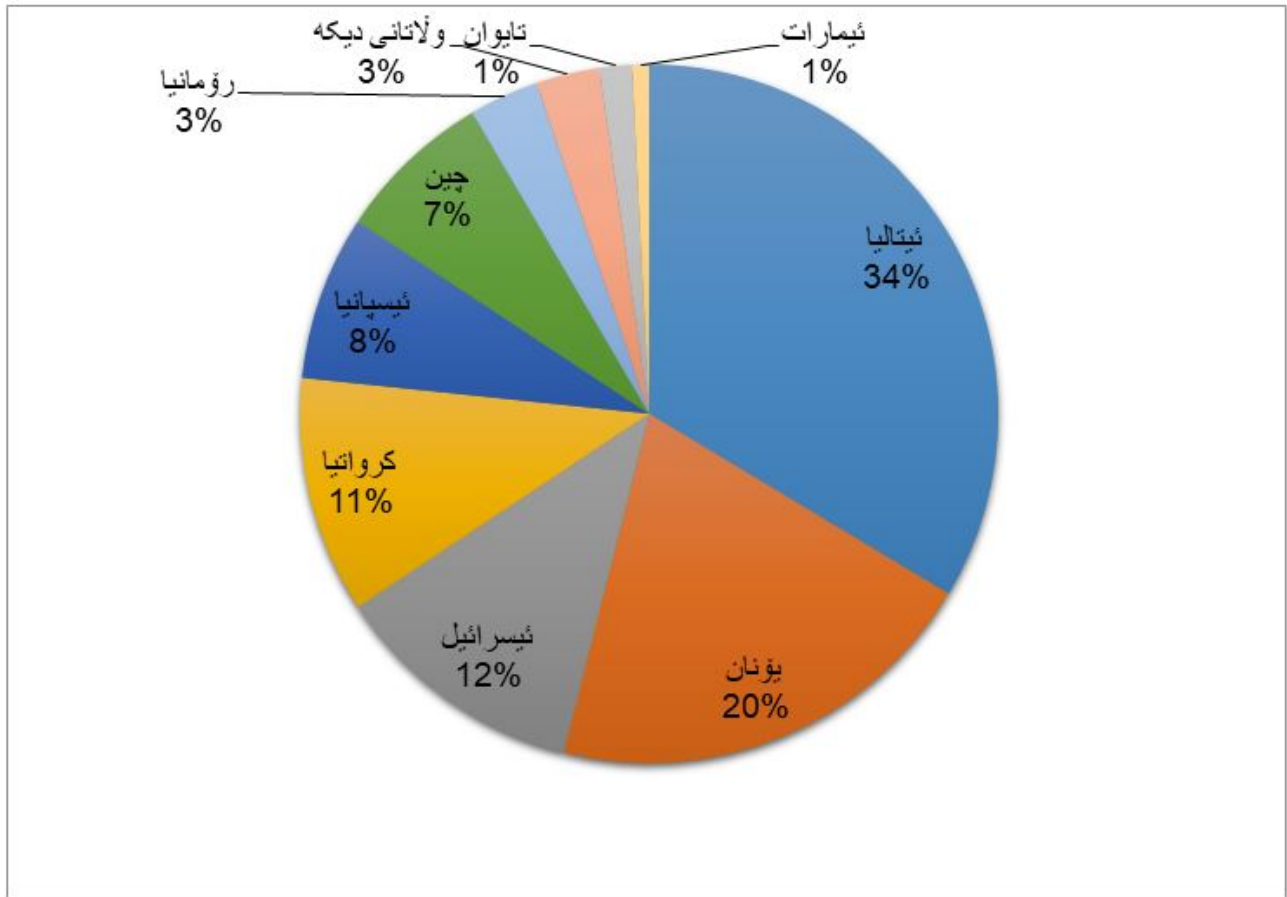

سەرچاوه: وەزارەتى سامانە سەرووشتىيەكان، داتاي كراوه سۆمۆ، ميس

كۆپيارى نەوتى ھەرىمى كوردستان لە كانوونى دووھەمى 2018 ھوہ بۆ شوبەتى 2023

بەپێى داتا كۆكراوھەكان، وڵاتانى بەكۆتەى ئەورووپا لە نۆيوپشيان دا ھەرىكە لە ئىتالىا، يۇنان، كرواتيا، ئىسپانيا و رۇمانيا لە رۆزبەندى سەرھوہى كۆپيارانى نەوتى ھەرىمى كوردستان وەكو لە گرافىكى بەكەمدا ھاتووه. گرافىك 2: رۆزبەندى وڵاتانى كۆپيارى نەوتى ھەرىمى كوردستان لە كانوونى دووھەمى 2018 بۆ شوبەتى 2023.

گرافیک 2: ریزبندی و لاتانی کریاری نهوتی هریمی کوردستان له کانوونی دووهمی 2018 بو شوباتی 2023.

سەرچاوه: پلەر، میس.

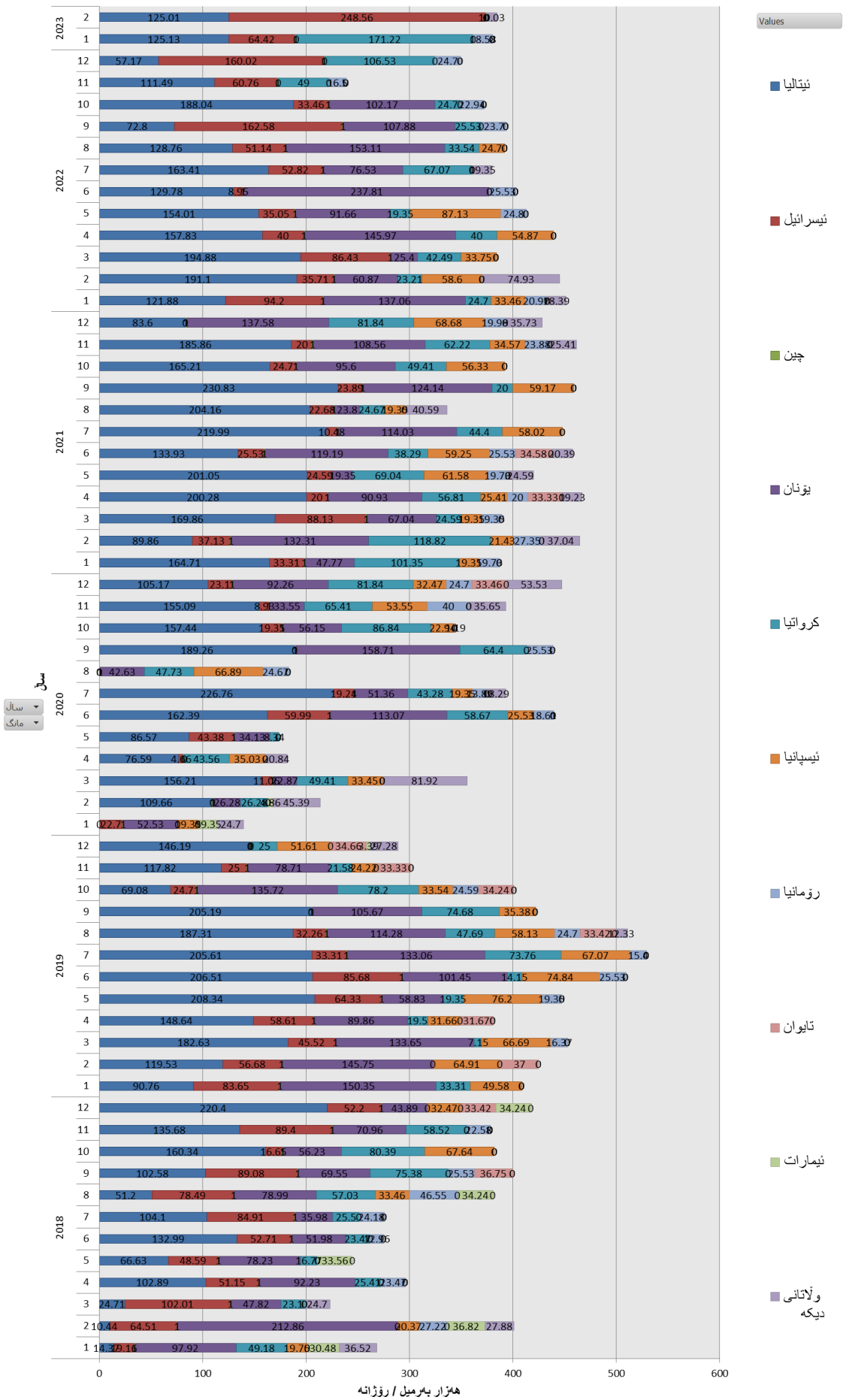
سەرچاوه: پلەر، میس

ههروهه، به پێی داتاكانی كپلەر و میس له بارهی ئه و ولاتانهی مانگانه نهوتی هریمی كوردستانیان كریوه، له شوباتی ئه مسالدا ئیسرائیل به پلهی یه كهه دیت به 248.6 ههزار بهرمیل، ئیتالیا به پلهی دووهه به 125 ههزار بهرمیل، چین به 73.2 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه به پلهی سێیهه دیت. له كاتیگدا له كانوونی دووهمی 2023 دا، كرواتیا به كپینی 171.2 ههزار بهرمیل به پلهی یه كهه، ئیتالیا به كپینی 125 ههزار به پلهی دووهه و ئیسرائیل به پلهی سێیهه دیت به كپینی 64.4 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه.

له لایهکی دیگهوه، به تێكرا له 2022 دا ئیتالیا به 139 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، یونان به 94.9 ههزار بهرمیل و ئیسرائیل به 68.4 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، به پلهی یه كهه، دووهه و سێیهه دین.

ههروهه، له سالێ 2021 دا به تێكرا ئیتالیا به 170 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، یونان به 90 ههزار بهرمیل نهوت، كرواتیا به 57.6 ههزار بهرمیل نهوت و ئیسپانیا به 41.9 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، به پلهكانی یه كهه تاوهكو چوارهه دین.

له بارهی تهواوی داتاكان بۆ ئه و ولاتانهی نهوتی هریمی كوردستانیان له مانگی یهکی 2018 وه تاوهكو شوبات ئه مسال كریوه. بڕوانه گرافیکی خوارهوه. نیشاندهری كپیارانی نهوتی هریمی كوردستان له ماوهی پینچ سالێ رابردوودا

کوٹای

پابندبوون بهم شیوازه نوییهی بهرئوه بردنی نهوتی ههرئمی کوردستان دوو لیکهوتهی دهبیت، بهکهمیان له پرووی تابوورییهوه داهاتی کوپانیا نهوتیهکان و بگره ههرئمی کوردستان زیاتر دهکات، بههوی نهمانی نهو جیاوازییهی له نخه نهوتی ههرئمی کوردستان و نرخه جیهانییهکان ههبوو.

دووهمیان، لیکهوته سیاسییهکهیهتی لهسهر ههرئمی کوردستان به رادهستکردنی به سوومو بو بازارکردن و فرۆشتنی نهوت، نهگهر بهرئوه بردنی کووی پرۆسهکانی دیکهی په یوهست به پیشهسازی نهوت نهبرئتهوه بهغدا، بهتاییهتیش گریهستی کیلگه نهوتیهکان و تومارکردنی کوپانیا نهوتیهکان.

ههروهها، لهوانهشه ههناردهکردنهوهی نهوت لهریگهی بهندهری جیهان بو لهمهودوا گورپانکاری بهسهردا بیت بو نموونه بری ههناردهکردنی نهوتی کهرکووک زیاتر بگریت و بری ههرئمی کوردستان کهمبگریتهوه، نهگهر بهغدا یاخود سوومو کونترولی پرۆسهی ههناردهکردن بهتهواوی بگریته دهست.

ههروهها، خالیکی دیکهش که بهپیی زانیارییهکان له ریکهوتنهکهوه گرنکه ناماژهی بو بکهین گرهنتی جیهجیکردنی نیوهروکی ریکهوتنهکهیه له روژانی دواي ریکهوتن و داهاتوودا وهک نهوهی هاتووه، چونکه گورپانکارییهکان خیرا روودهات له عیراق، لهسهروو ههموویانهوه نهگهر سوومو نهوتهکه ههنارده بکات و کپاری بو بدوزئتهوه و نهوتهکه ههنارده بکات، چ گهرهنتیهک ههیه که پارهکه بخاته سهر نهو ههژماره بانکییهی ههرئمی کوردستان دهسهلاتی بهسهردا ههیه؟ که نهه گهرهنتیهش یهکیک له پرسه سهرهکییهکان و درئزهدان به کوپوونهوهکان بو گهشتنه ریکهوتن.

لهکوٹاییدا، قوناخی دواي برپارهکهی دادگا ICC و ریکهوتنی ههولیر و بهغدا گورپانکاری لهو کوپانیا و بازرگانانه دهکات که نهوتی ههرئمی کوردستانیان دهکری. نههه سهرهراي گورپانکاری لهریزهندی ولتانییش که نهوتی ههرئمی کوردستان دهکری وهکو له گرافیکی دووهمداهاتووه، نهویش بههوی نهوهی چیدیکه نهوتی ههرئمی کوردستان بهو جیاوازییه زورهی نهوتی عیراق و برینت نافروشریت و کوپانیا بازرگانیهکانی کپینی نهوت له بهندهری جیهان ناتوانن جیاوازییهکانی نیوان ههولیر و بهغداد لهسهر نهه پرسه بقوزنهوه، نهگهر ریکهوتنهکان بکهوینته بواری جیهجیکردنهوه! ههروهکو چون دهبیت نهوهش لهبهراچاوبگرین که مهنتیقی هیز و بالادهستی هیز حکومهدهکات، نهوهکو ریکهوتنهکان له جیهان، بهتاییهتیش له روژههلاتی نیوهپاست که به قوناخی دارپشتنهوه و بنیاتنهوهی په یوهندییهکاندا گوزهر دهکات.